

Pris 25 kr

Äventyrsvandringar i sydväst

av Eva Marie Bramsved

Det finns många ord som beskriver det man gör när man tar sig fram genom att sätta ena foten framför den andra. Gå, promenera, spatsera, ströva, traska, flanera, strosa och vandra. Vi valde vandrandet. Det låter ganska äventyrligt och strapatsfyllt, jämfört med de andra begreppen. Äventyrligt skulle det nämligen bli när vi tog oss fram på stränderna och stigarna på Söderslätt.

Jag gick en kurs i Friluftsrämjandet för att bli Äventyrsguide. På gula lappar fick vi skriva vad som var Äventyr för olika personer. Det kom många olika förslag. Bergsklättring är kul för vissa, att vända på stenar och iakttä insekterna som bor därunder gillar barnen. Vad är intressant och spännande för människor i mogen ålder? Det ville jag ta reda på.

Jag bjöd in vänner och bekanta och

deras vänner och bekanta till Äventyrsvandringar. De anmälde sig och vi satte igång. Först var det sex personer, sedan blev det fler. Vi tyckte att 15 var ett bra antal. Men det tyckte inte de som var utanför. De övertygade oss om att man kunde vara fler. Så blev vi tjugo och ibland tjugofem. Alla är flitiga deltagare men om man måste hoppa över en gång finns det reserver som kan komma med.

Var finns då Äventyret här i Skåne sydväst? Jo, det finns alldeles runt knuten. Vi vänder kanske inte på stenar, men iakttar allt möjligt annat där vi går. När vi ska gå i Vellinge frågar någon kanske: »Vad finns där att se?« I morgon ska vi vandra runt Vellinge, så då får vi svaret på frågan. Vad är viktigt och vad är oviktigt? Allt och ingenting. Om man ser noga efter upptäcker man

Fortsättning på sidan 2

Äventyrsvandringar ...

Hänt sedan sist

Nyhet 1. Lagom till jul har vi gett ut en andra samling av medlemstidningen *På Ljungen*. Det är nummer 26-40 som nu samlats in en volym. Det är ju ständigt nya medlemmar som tillkommer i föreningen och som gärna vill ha de äldre numren. Dessutom kan det bli en utmärkt julklapp!

Vi erbjuder båda samlingarna till paketpris inför juken, se annons på sidan 7.

Nyhet 2. Nu kan du även köpa våra böcker hos Asp Bok & Papperhandel på Toppengallerian!

Under hösten har vi haft ett antal medlemsmöten, dels på Ljungkyrkan, dels på Höllvikens bibliotek där Rune Bengsson och Ingemar Johansson visat bildspel och berättat kring dessa.

I september höll Sven Rosborn ett, som vanligt, engagerat föredrag om utgrävningar på Lilla Hammars näs och i oktober inbjöd vi länsantikvarie Thomas Romberg och Vellinges nya stadsarkitekt Maria Koistinen att prata kring Q- och K-märkning av hus i Vellinge kommun.

det som kanske är dolt för andra. Det låter nog kryptiskt, men låt mig ta några exempel.

Varför rinner åarna rakt och inte runt? Varför växer pilarna på vallar i raka linjer? Varför ligger bronsåldershögarna i ett stråk från Trelleborg till Lund? Varför finns det så många kyrkor på Söderslätt? Hur ser man skillnad på träden på vintern? Vad är det man odlar på fälten? Varför finns det vallar och åsar här och var? Vad är vackert och vad är fult? Hur är mötet med människor man träffar på? Vad heter den lilla, lilla blomman? Vart leder ån? Vad hade draktänderna vid Falsterbokanalen för funktion?

På alla dessa frågor och massor av andra är svaren många och intressanta. De ger upphov till att diskutera historia, natur och kultur. Den samlade kunskapen är mycket stor i en grupp människor med olika erfarenheter. Många gånger får man svaret redan i naturen, medan andra gånger hittar man dem i »litteraturen« när man kommer hem. Men nu är det inte kunnandet som är det viktigaste för någon av oss. De flesta säger kanske gemenskapen. Hursomhelst så

uppstår ett slags magi i en grupp människor som delat vått och torrt under sex års tid.

Hösten 2010 har vi poesi som tema hos oss efter att vi fått lyssna till ett enastående miniföredrag. Vi stod framför Anders Österlings hus i Falsterbo och hörde på dikter och berättelser ur Daniel Hjorths underbara bok *Poesins udde*. Det var författaren själv (Hjorth alltså) som trollband oss. Därför citerar jag en av stroforna i Österlings dikt *Tidigt och sent*.

*Först när vi allt med höstlig
kärlek bejaka,
lust och kval, gemenskap
och ensamhet,
få vi till slut en skänk av
kunskap tillbaka,
och besvikelse drabbar ej
den som vet.*

Så här går det till när vi träffas: Vi tar bussen till en plats i närheten. Vandrar, iakttar, fikar, gör ett besök nånstans, träffar någon och tar bussen tillbaka. I förväg planerar jag turen på kartan utifrån busshållplatserna och busstiderna. Om det finns gårdar eller företag längs vägen, händer det att jag kontakter dem och avtalar ett besök. Alla har

hittills önskat oss välkomna. Det är alltifrån kändisar som Kjell-Albin Abrahamsson och Bo Hagström till småföretagen på Söderslätt och personer som kan guida oss i ett speciellt ämne. Dessa besök utgör ett spännande inslag i vandrandet. Oftast vet deltagarna inte i förväg vart vi går och vad som sker.

Nu är det onsdag och vi har nyss vandrat tiokilometersrundan i Vellinge. Kommunen har gjort en stor satsning på motionen och lagt upp rundor i och runt samhället av olika längd. En bra karta kan man skriva ut från kommunens hemsida. Man kan också följa de små skyltarna som finns uppsatta på åtskilliga ställen. De leder en runt och tillbaka till utgångspunkten, som i vårt fall var hållplatsen på motorvägen. Vi gick omväxlande på små stigar och vägar genom naturområden och villakvarter, gjorde ett besök i Vellinge kyrka som »alltid« är öppen. Där hade vi turen att träffa på vaktmästaren Håkan som välvilligt visade oss runt. Den lilla byn Eskilstorp gjorde ett starkt intryck på oss. Vi gick lite vilse där så vi fick

se alla de pittoreska kvarteren runt kyrkan. Detta kan kanske utgöra svaret på frågan ovan: "Vad finns där att se?"

Ja, det var bara en liten resumé av en av mer än hundra vandringar vi gjort. Man kan läsa och se bilder och filmer om allihop på:

www.vandringar.com.

Välkommen dit!

Eva Marie Bramsved

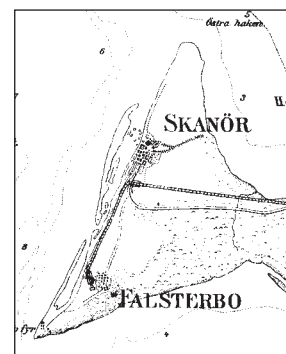
Föredrag under våren

Om ortnamn

Torsdagen den 17 februari berättar Christian Kindblad om Ortnamn på Ljungen. Det handlar inte bara om byarnas namn, utan även vägar, platser, gårdar mm.

Ljungkyrkan kl. 19.00. Inträde med kaffe och kaka 40 kr. Biljetter på Höllvikens bibliotek.

Bildspel om Kämpinge

Torsdagen den 12 maj, med kommentarer av Rune Bengtsson och Inge- mar Johansson.

Ljungkyrkan kl. 19.00. Inträde med kaffe och kaka 40 kr. Biljetter på Höllvikens bibliotek.

Arkeologiska undersökningar vid Stora Hammar

Arkeologiska undersökningar saknas inte i området kring Foteviken, men de har ofta varit begränsade i omfattning. I gengäld har de riktats mot specifika objekt i syfte att uppnå svar på vissa frågeställningar. Undersökningar har också gjorts allteftersom nya bostäder, affärer och vägar byggts till. Dessa uppdragsgrävningar finansieras av dem som exploaterar marken och därmed förstör eventuella fornlämningar. De senaste åren har utgrävningar genomförts på flera till varandra angränsande ytor i Stora Hammar. Först för ett område med bostäder och därefter, med avslutning under våren 2010, för en ny skola. Uppdragsgivare har varit Vellingebostäder. Undersökningen gjordes av Malmö Museer i samarbete med Regionmuseet Kristianstad och Sydsvensk Arkeologi AB.

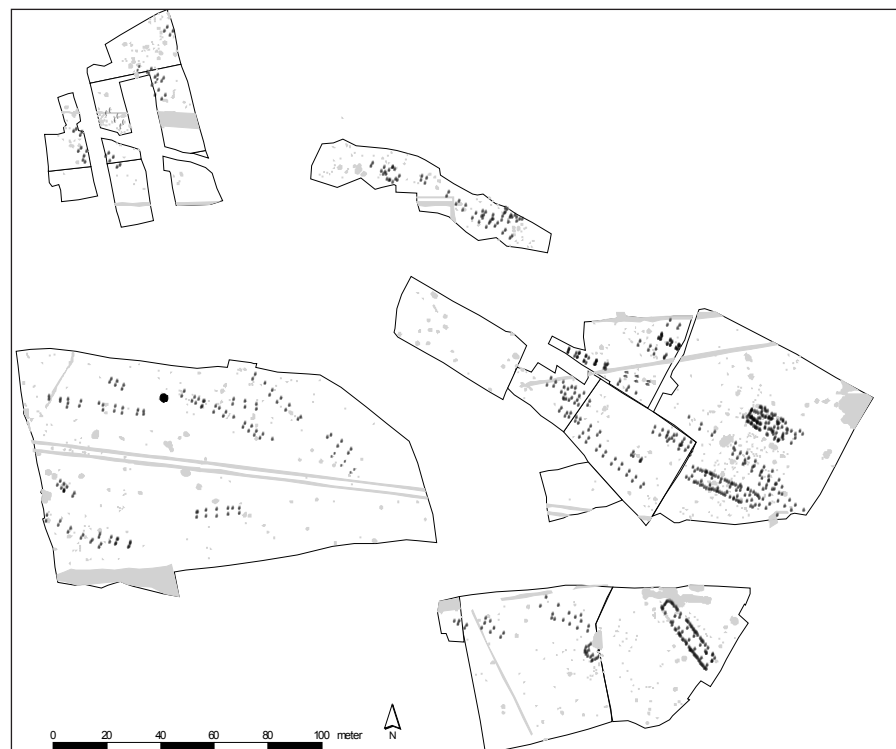
Inför bygget av den nya skolan med anslutande gator och VA undersöktes 27 450 m² av en exploateringsyta på totalt 74 000 m². Undersökningen har bedrivits i flera etapper med en inledande utredning redan 2008. Efter att ha dragit långa sökschakt genom

Figur 1. Hängsmycke i form av vikingahuvud.
Foto: Thomas Lindell.

matjorden kunde man konstatera att lämningar av samma typ som undersökts tidigare i bostadsområdet västerut fortsatte in i det nya exploateringsområdet. Det var knappast förvånande då spåren efter förhistorisk bebyggelse i regel breder ut sig över stora områden i attraktiva boplatslägen. Flera tusen

Figur 2. Alla huslämningar med stolphålen markerade. Ritning: Nils Björhem.

år av kontinuerligt byggande efterlämnar spår av eldstäder, allehanda gropar och framförallt stolphål efter husen. Som förmodats var de främst från järnåldern.

Under hösten 2008 kompletterades undersökningen med att genomsöka matjorden med en metalldetektor. Den gav tydliga utslag och flera metallföremål såväl som restmaterial i form av bronsbitar och blyklumpar togs tillvara.

Anledningen till genomsökningen med metalldetektor var att ett vikingatida långhus påträffades vid den tidigare undersökningen och att området teoretiskt sett skulle kunna ligga nära platsen för den medeltida marknaden benämnd Halör. Ytterligare avsökning med detektorn gjordes därför vid slutundersökningen efter att matjordskiktet minskades på utvalda partier. Syftet var att nå något djupare med detektorn och komplettera fyndbilden. Detektorn var inställd på att inte fånga järn. Det största materialet var bronsbitar, bleck, beslag, smältor och blyklumpar. Enstaka gjuttappar, plomber och diverse mynt förekom också.

Silvermynt

Vid förundersökningen framkom bland annat delar av en fibula utan nål. Det vikingatida inslaget bestod av ett hängsmycke i form av ett vikingahuvud i brons med upprullad mustasch, långt spetsigt skägg och en möjlig fågelprydd hjälm (figur 1). Ett silvermynt varpräglat under den anglosaxiska kungen Ethelred II (978-1013 och 1014-1016) (figur 3). Utanför själva slutundersökningsområdet tillvaratogs inom en radie av sex meter tre delar av ett och samma treflikiga spänne daterat till vikingatid.

Två av de vid slutundersökningen tillvaratagna bronsföremålen var fibulor. Från en var bågen och foten kvar. Den kan dateras till sen romersk järnålder och tidig folkvand-

Figur 3. Myntet avbildar den anglosaxiske kungen Ethelred II. Foto: är Tomas Lindell.

ringstid (300-/400-talen e. Kr.). Den andra var en korsformig fibula i brons med trekantig fot och kan dateras till folkvandringstid (400-550 e. Kr.). En plattfibula bedömdes vara från vendeltid (550-800 e. Kr.) och en del av ett korsformat hänge. Från vikingatid påträffades fem föremål. Det rörde sig om två nålar till spännbucklor, ringspanne eller dylikt. Ett fragment kan vara en del av ett spanne och möjligen ovandelen till en dubbelsidig spännbuckla. En metallbit i möjlig silverlegering kan vara kanten till ett metallkärl. En litet bitsilver togs också tillvara. Ett cylindriskt viktloд kunde endast dateras till järnålder. Till medeltid kan sannolikt hänföras en brons-sölja och ett bronsbeslag. Av åtta funna mynt var två medeltida. Ett mynt med kopparlegering av Erik av Pommern och ett silvermynt med Lübecks dubbelörn. Två historiska kopparmynt var präglade av Christian IV ca 1646 och Karl XI 1667.

En viktig anledning till att motivera en fortsatt arkeologisk undersökning, utöver de fynd som redan gjorts, var det topografiska läget. Undersökningsområdet ligger på den svaga höjd som utgör en del av Hammarsnäs och som i söder är avgränsat av den numera bebyggda Kämpinge mosse och i norr av Fotevikens inre delar och Hammarbäcken. För att ta sig från Söderslätt och ut på Näset har man varit tvungen att passera nära

undersökningsområdet. Dagens Kungstorpssväg har tidigare löpt utmed områdets östra kant och närmare Stora Hammars gamla by. Eventuella transporter mellan Hammarsnäs och till och från sydkusten vid Kämpinge bör också ha passerat i närheten. Området ligger således topografiskt sett mycket strategiskt. Detta understryks av den närliggande Kungshögen. Sådana gravhögar från bronsåldern ligger alltid i tydliga höjdlägen, väl synliga och från vilka man har en god utsikt.

Områdets närhet till kusten motiverade att beakta de kommunikativa förhållandena. Frågan inför undersökningen var därför vilken betydelse man skulle kunna utläsa av platsen såsom spår efter utbyte och produktion och hur platsens betydelse i omgivningen skall värderas. Den arkeologiska slutundersökningen, som det heter på byråkratiskt språk, genomfördes i november och december 2009 och under maj månad 2010. Matjorden avlägsnades på ett flertal delområden och utvidgades allteftersom nya lämningar framkom. Totalt hade 45 huslämningar schaktats fram och dokumenterats inför vinteruppehållet och därefter undersöktes ytterligare 11 hus under våren 2010. Totalt framkom 56 hus och ett grophus (figur 2). Till detta kan läggas ett stort antal täkt-/avfallsgropar, förvaringsgropar och brunnar. En speciell kategori med grunda härdar innehållande splitter av flinta förekom i hela området. Prover har lämnats för analys från dem för att se om det finns några rester efter metallhantering.

14C-datering

Till Ångströmlaboratorium i Uppsala sändes sammanlagt 58 prover för 14C-datering efter att vi floterat fram brända sädeskorn från jorden i främst stolphål. På detta sätt erhöll vi en god uppfattning om hur gamla huslämningarna var.

Den äldst dokumenterade bebyggelsen var från slutet av bronsåldern. En sju meter bred och tjugotre och en halv meter lång huslämning låg på det högsta partiet av området. När den först påträffades skiljde den sig tydligt från de som schaktats fram tidigare. Det var betydligt bredare mellan spåren efter de båda stolpraderna som burit upp taket inne i byggnaden. De var dessutom lätt utåtbuktande i förhållande till varandra, vilket ofta kan vara ett kännetecken för vikingatida långhus och så kallade hallbyggnader. Utvecklingen går däremot inte alltid från smått till stort och smalt till brett. Stora långhus har byggts redan under slutet av stenåldern. Det visade sig också snart att vår huslämning var från bronsåldern. I stolphålens fyllningar och då främst från den del som fyllts igen när stolparna förmultnat eller sannolikt ryckts bort låg bränd lera och lerklining. Här fanns även en rejäl keramikbit med utsmyckning som är typisk för bronsålderns sista del ca 600 f. Kr. Flinta och keramik från samma tid fanns förövrigt i flera stora gropar i området.

Bosättningar

Den vikingatida bebyggelse vi hoppades att finna blev aldrig så omfattande som fynden efter metalldektorn antydde. I gengäld var spåren efter bebyggelse från romersk järnålder och folkvandringstid, dvs. kring åren efter Kristi födelse och fram till 500-talet e.Kr., mycket större. Bosättningen har dock funnits kontinuerligt från slutet av bronsålder och fram i vikingatid. Gårdarna har avlöst varandra i en följd, men vissa större lägesförändringar har skett vid några tidpunkter.

Fyndmaterialet från stolphål är sällan stort då de utgör en så liten rest av de ursprungliga byggnaderna. Golvytor med mera är sedan länge bortodlade. Desto roligare att

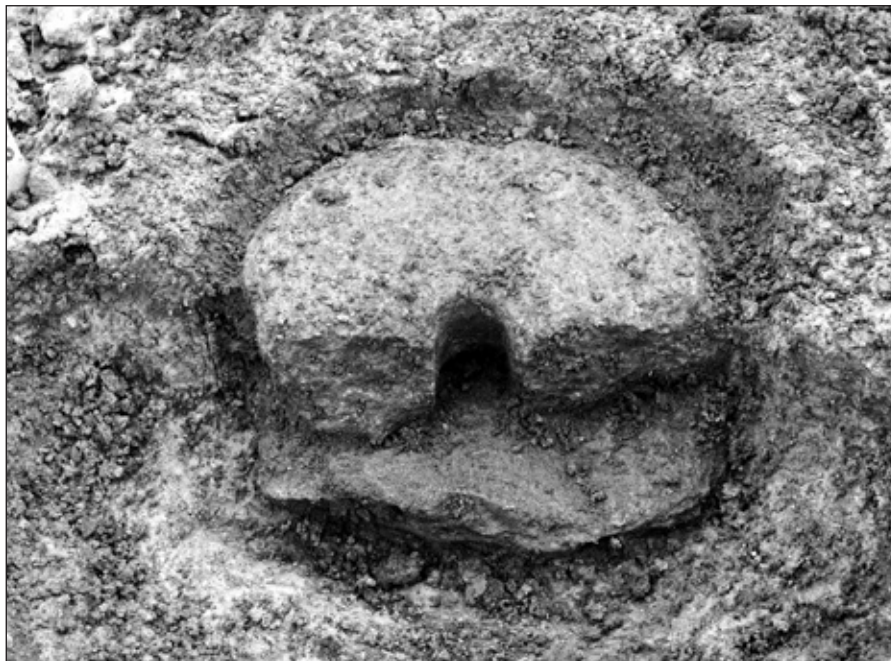
vi då hittade en hel liten kopp i ett av stolphålen till en byggnad (figur 3). Den var en typisk representant för keramik från övergången mellan romersk järnålder och folkvandringstid kring 400 e. Kr. När jorden som kärlet var fyllt med sedermera grävdes ut visade det sig att man lagt en liten glasbit här. Allt detta måste uppfattas som en byggnadsoffer.

I ett annat hus, som kan ha varit något hundratal år yngre, var stolphålen fyllda med rester av slip- och malstenar (figur 4). De har inte enbart fungerat som stöd till stolparna. De var placerade för att täcka och försegla stolphålen.

I de största och bäst bevarade huslämningarna från romersk järnålder (kring 300 f. Kr.) fanns rader av stolphål och rännor bevarade efter väggkonstruktionen (figur 5). Ingångarna framgår då tydligare och man kan få en uppfattning om hur huset delats in. Eldstäderna är däremot inte kvar och i skånska långhus från järnåldern finner man nästan aldrig spår av djurbås och stallar. Att husen användes på detta vis vet vi från exempelvis danska och öländska huslämningar. Flera av huslämningarna tyder på att husen har varit mycket välbyggda och noga planerade. De största husen har varit upp till 40 meter långa.

Av fyndmaterialet att döma, utöver de metallföremål som söktes fram med metalldetektor, visar främst keramikmaterialet på ett visst välstånd med flera välgjorda finare kärl.

Alla byggnader har inte varit stora och präktiga långhus. Små hus med ett fåtal stolppar var talrika framförallt från en senare fas av bosättningen. En hel grupp av sådana inte över tio meter långa hus låg i området närmast Kungstorpsvägen. De kan vara bostäder för vissa befolkningsgrupper eller hus för mer specialiserade sysselsättningar. Då området antagits ligga bra till i fråga

Figur 4. Kvarnsten och möjlig underliggare i Hus 14. Foto: Claes Hadevik.

om kommunikationer borde detta avspegla sig både ifråga om handel och produktion. Koncentrationen av bebyggelse och tyder på detta, men vi har ingen fyndkategori eller spår av produktionsrester som anger någon specifik aktivitet.

Den sydöstra delen av undersökningsområdet och det parti som undersöktes senare utgjorde en topografiskt avgränsad smärre plataliknande höjd med god utsikt Foteviken och bäcken. Detta parti förefaller att ha utgjort en central del för de större och mer välbyggda husen under romersk järnålder och folkvandringstid. I övergången till folkvandringstid ser det ut som bebyggelsen till vissa delar omorganiseras med en större koncentration mot det område vid Kungstorpsvägen som senare utgör landsvägen mellan Näset och Söderslätt. En skillnad i funktion mellan små hus och rejäla bostadshus som låg i olika delar kan anas. Under loppet av yngre järnålder och vikingatid avtar sedan bebyggelsen i området, men upphör långtifrån helt, vilket avspeglas i förekomsten av huslämningar, aktivitetsspår och metallfynd.

Vissa partier som det »lilla krönet« med god utsikt över Hammarån var mer koncentrerat och stabilt bebyggt under en lång period, men sett till närområdet kan man utgå från att här funnits en omfattande bosättning under hela järnåldern. Man kan förutsätta att undersökningarna inte ger en komplett bebyggelsebild utan de utgör endast ett utsnitt av ett betydligt större fornlämningsområde.

Nils Björhem

Figur 5. Planritning över Hus 1 (område 2). Ritning: Lars Jönsson.

Ett tidigt »vykort«

Det finns inte många bilder från Falsterbo på 1860- och 70-talet. Jag har bara funnit två, en från kyrkan och bilden ovan. Kyrkan ser i princip likadan ut nu som då, men fyrplatsen har förändrats.

Från Skanör finns det från samma tid ett tjugotal bilder som visar hur det såg ut före de båda förödande bränderna 1874 och 1885.

Bilden ovan är intressant därför

att den visar byggnaderna kring fyren före den stora översvämningen 1872. Någor år senare höjdes socklarna en bra bit för att undvika vattnet. Högvatten förekom med ojämna mellanrum, men »stormfloden« 1872 var exceptionell.

På bildens baksida står texten: Minne af resa till Skanör och Falsterbo den 25 maj 1873. Därefter namnen på de fyra resenärerna:

Carl Bager, W. Gade, O. Böckman (?), P. Jönsson.

Det var inte många turister som fann vägen till Falsterbo på den tiden. Det fanns ju ingen järnväg, ingen hamn och diligenstrafiken kom inte igång förrän efter 1886 då Malmö-Trelleborgs Järnväg anlagts över Vellinge.

ChK

Julklappstips från Calluna

Medlemstidningen På Ljungen nr 1-25
samt nyutkomna På Ljungen nr 26-42.

Nu samlade i bokform.

Ordinarie pris: 360 kronor.

Paketpris
295 kr

OBS! Bokpaketet finns endast hos
Asp Bok & Pappershandel och på Höllvikens bibliotek.
Erbjudandet gäller t.o.m 101224

På Ljungen ges ut av
KULTURFÖRENINGEN
CALLUNA

Styrelse
Ingemar H. Johansson
Christian Kindblad
Eila Mårtensson
Bertil Björck
Rune Bengtsson
Thomas Törnqvist

Redaktör
Christian Kindblad, *chk*
christian.kindblad@telia.com

Ansvarig utgivare
Ingemar H. Johansson, *ihj*
calluna@tele2.se

Grafisk form
Christian Kindblad

Tryck
Holmbergs, Malmö

Adress
Kulturföreningen Calluna
Västra Mölledalsvägen 18
236 34 Höllviken
040-45 11 48

Callunas hemsida
www.calluna.nu

Medlemsskap
Sätt in 130 kr på vårt konto
plusgiro 250862-0

Tidningen utkommer
med 3-4 nummer per år.

Återge gärna våra artiklar
men ange alltid källan.

Ljung, *Calluna vulgaris*

KULTURFÖRENINGEN
Calluna
DÅ OCH NU PÅ LJUNGEN

Skollovskolonierna
på Ljungen
av Ingemar H Johansson
130 kr.

Falsterbohus
–med tårna i sanden och
klackarna i taket
180 kr

Kämpinge
av Ingemar Johansson
och Christian Kindblad
170 kr.

På Ljungen
nummer 1-25
samlade i bokform
180 kr.

Fru Kungen
Drottning Margareta I
av Marie Sjögren
70 kr.

Skanör och
Falsterbos historia
från A till Ö
av Christer Melin
95 kr.

Tåget har gått!
av Christian Kindblad
50 kr.

Posten i Skanör
och Falsterbo
av Lars Dufberg
80 kr.

Från Sillabör
till Snabbköp
av Ingemar Johansson
och Christian Kindblad
160 kr. Nu 100 kr.

Stora Hammars
kyrka 100 år
av Ingemar Johansson
50 kr.

Historier från
Skanör
av Anders Carlsten
130 kr.

Stinsen i Falsterbo
av Stig Mårtensson
125 kr.

Resande över
Ljungen
av Christian Kindblad
90 kr.

Ett stycke
kanalhistoria
av Sven Lundström m.fl.
50 kr.

Höllviken
– bilder och minnen
från förr
125 kr.